

Агейкіна-Старченко Т.В.
*Вінницький гуманітарно-
естетичний коледж № 29*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкрито поняття «професійна компетентність», визначено зміст, класифікацію та рівні професійної компетентності вчителів мистецьких дисциплін.

***Ключові слова:** професійна компетентність, рівні професійної компетентності, зміст професійної компетентності, загальні та функціональні компетентності.*

Постановка проблеми

На освіту сьогодні суттєво впливають зміни у сучасному суспільстві. Зокрема упродовж останніх десятиліть у багатьох країнах світу та в Україні змінювалась суспільна парадигма — від технократичної до індустріальної, від індустріальної до інформаційної. На розвиток освіти вплинули суспільні інтеграційні процеси, такі напрями розвитку суспільства, як глобалізація, демократизація, розпад СРСР і країн Варшавського договору, створення єдиного інформаційного простору. Ці зміни відбулись такими темпами, що зумовили потребу негайно переглянути й реформувати освіту на всіх рівнях, оскільки наявні системи не цілком відповідали сучасним запитам та потребували переорієнтації [5, 6–7]. О.Овчарук вважає, що переорієнтація навчальних програм на *компетентнісний* підхід і створення ефективних механізмів його запровадження — це один із найефективніших шляхів підпорядкування змісту освіти та навчальних технологій сучасним потребам суспільства.

Н.Авдєєва, В.Бондар, Н.Бібік, Л.Ващенко, І.Єрмаков, І.Зимня, В.Кравевский, О.Локшина, Л.Масол, О.Овчарук, О.Пометун, Л.Паращенко, О.Савченко, Т.Сорочан, С.Трубачева, А.Хуторський, В.Циба — це неповний перелік російських і українських дослідників компетентісно орієнтованого підходу у навчально-виховному процесі, але однозначно, що такий підхід — це один з тих шляхів, що сприяє модернізації освіти. Українська освіта тіль-

ки починає оперувати поняттям «компетентність» і перебуває на стадії вивчення та опрацювання зарубіжного досвіду.

Отже, *мета статті* — визначення і розвиток професійної компетентності учителів мистецьких дисциплін.

Виклад основного матеріалу

Вивчаючи проблему формування професійної компетентності, А.Шельтен у праці «Основні поняття і концепції мови професійної педагогіки» визначає три її компоненти: спеціальна і методична компетентність; персональна (особистісна) компетентність; соціальна компетентність. А.Шельтен зауважує, що «неможливо ізольовано один від одного опанувати будь-яким видом компетентності. Три компоненти професійної компетентності можна набувати тільки інтегровано» [3, 137].

За П.Фаульштіхом, компетентність має чотири складові: спеціальна; методична; соціальна; рефлексивна (самоаналіз). Німецькі вчені розглядають формування компетентності у безпосередньому зв'язку з розвитком ключових компетентностей у процесі підвищення кваліфікації.

Автор підручника «Педагогічна майстерність» І.Зязюн вважає, що підвалиною педагогічної майстерності є *професійна компетентність*. Знання вчителя звернені, з одного боку, до дисципліни, яку він викладає, а з другого — до учнів, психологію яких мусить добре знати. Готуючись до уроку, вчитель обмірковує його зміст, методику, враховує особливості сприймання учнів певного віку, класу, власні можливості. Отже, *зміст професійної компетентності* — це знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології [7, 33–34].

С.Гончаренко твердив, що методична майстерність учителя має розвиватися не через забезпечення його великою кількістю рецептурних методичних посібників і широке використання ним готових поурочних розробок, вчителю потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, висока загальна культурна і ґрунтовна дидактична компетентність [2, 20]. М.Лапенко зазначає, що зміст професійної компетентності вчителя визначається не тільки нормативною моделлю компетентності — кваліфікаційною характеристикою, яка відображає науково обґрунтований комплекс професійних знань, умінь і навичок. «Нова модель компетентності вчителя — це науково обґрунтований склад професійних знань, умінь, навичок, серед яких треба визначити конструктивні та гностичні, аналітичні, проєктивні, рефлексивні, організаторські, комунікативні вміння, культуру педагогічного спілкування, розвинену педагогічну техніку» [8, 134].

За критеріями емоційного спілкування Р.Каркуфф визначає чотири рівні професійної компетентності: *найнижчий*: учитель усеціло ігнорує емоційні прояви своїх учнів, чим викликає їхню ворожість; його висловлювання не збігаються з власними почуттями; він не щиросердний, за винятком тих випадків, коли сварить когось; *другий*: учитель реагує не на справжні почуття учня, а на ті, які сам йому приписує, інколи у висловах буває щирим,

проте позитивні емоції намагається не виявляти; *третій*: учитель реагує на поверхневі почуття учня, проте робить це досить точно і часто; не боїться проявляти почуття як позитивні, так і негативні, однак не підтверджує їх словами (проявляє почуття невербально); *четвертий*: учитель миттєво реагує навіть на приховані почуття учня, допомагаючи йому тим самим усвідомити, чому підопічний відчуває саме те, що відчуває; щиро реагує як на вербальному, так і на невербальному рівнях; виявляє як позитивну, так і негативну реакцію, позаяк негативна реакція ніколи не принижує почуття власної гідності учня [9, 14].

За критеріями результативності педагогічної діяльності вчителя М.Лапенко визначає 5 рівнів професійної компетентності педагога: *репродуктивний* (дуже низький), *адаптивний* (низький), *локально-моделюючий* (середній), *системно-моделюючий* (високий) та *творчий* (найвищий) [8, 133].

На початку ХХ ст. випускникові вистачало знань, одержавних у навчальному закладі на весь час педагогічної діяльності, а тепер сучасному молодому спеціалісту їх вистачає на 3–5 років. Причина у стрімкому розвитку педагогічної науки, яка приходить з новими ідеями, а з ними потрібно ознайомитися і застосувати на практиці. Потреби суспільства і потреби школи не збігаються, тому професійно-педагогічна діяльність вчителя мистецьких дисциплін потребує трансформації та визначення змін у підвищенні кваліфікації вчителів [9, 14]. За оцінкою американських економістів, кожний рік оновлюється 5% теоретичних та 20% професійних знань спеціалістів. В Америці навіть існує своєрідна одиниця вимірювання застарілих знань спеціалістів — «період напіврозпаду компетентності», яка означає зниження її на 50% внаслідок появи нової інформації. За останні роки цей період став швидко скорочуватися. На думку С.Алексєєва, на сьогоднішній день такий період має термін 2,5–3 роки. Таким чином, післядипломна освіта повинна формувати нові способи інформаційного обміну, інший характер ментальних структур, змінювати форми суспільного світогляду [1, 43].

Майже всі вчителі приходять до школи з дипломами, тобто державна комісія визнала їх професійними спеціалістами. Але всі розуміють, що диплом — це тільки відкриті двері у професію. І.Щербо звертає увагу, що на шляху до компетентності вчитель має піднятися, як мінімум, на чотири шаблі, і визначає чотири етапи його зрілості: намагання утриматися в межах своєї предметної галузі знань; креативно-технологічний: народжується впевненість, а з нею приходять ідеї; відчуття свободи у професії, випробування власного досвіду; професіонал досягає найвищої планки своєї компетентності. І якщо зупинитися і доживати до пенсії на старому багажі знань, ... знову приходить некомпетентність. Отже, питання компетентнісного підходу до освіти дорослих — це питання «страховки від професійного застою» [10, 14].

В умовах сучасної освіти важливим стає запитання: як саме повинна змінитися професійно-педагогічна діяльність учителів художньо-естетичних дисциплін, щоб, відповідаючи вимогам часу, забезпечити сучасну якість мистецької освіти.

До вчителів мистецьких дисциплін, або, більш широко, вчителів предметів естетичного циклу В.Орлов відносить категорію працівників освіти, змістом діяльності яких є формування і розвиток художньо-естетичної культури підростаючого покоління засобами різноманітних видів і жанрів мистецтва. Науковець зауважує, що зміст мистецьких дисциплін реалізується в школі через особистість учителя, його художньо-естетичну і професійну культуру. Школа зараз перебуває у кризовому стані і, щоб вийти з нього, повинна отримати вчителя нової формації, який володіє загальною, художньо-естетичною та професійною культурою, критичним і послідовним професійно-педагогічним мисленням, вільним від усталених стереотипів недавнього минулого [6, 17].

Український педагог Л.Масол наголошує, що під час спілкування з художніми цінностями, мистецькі знання особистості, її практичний досвід, ціннісні художні орієнтації мають за певних умов трансформуватися в художньо-естетичні компетентності й умовно класифікує їх на *загальні* (особистісні та соціальні) і *функціональні* (монопредметні, міжпредметні та метапредметні). Особистісні компетентності складаються, у свою чергу, із загально-культурних і культуротворчих, а соціальні — з художньо-комунікативних і соціально-практичних. Ці компетентності є інтеграційним критерієм результативності освіти, який охоплює змістовий, процесуальний, аксіологічний і креативний компоненти [4, 10]. Йдеться про компетентності учня, який дістає загальну мистецьку освіту, але ці сформовані інтеграційні критерії потребують розвитку і під час одержання вищої мистецької освіти, і під час педагогічної роботи за мистецькою спеціальністю.

Висновки

Отже, професійна компетентність учителя мистецьких дисциплін — це інтеграційне поняття, яке поєднує особистісний, соціальний та функціональний аспекти педагогічної діяльності вчителя, що впливають на ідентичні аспекти навчальної діяльності учня.

Потреби суспільства і школи у професійних педагогічних кадрах зростає з кожним роком, тому професійно-педагогічна діяльність вчителя будь-яких дисциплін потребує трансформації та визначення змін у підвищенні кваліфікації вчителів. Вчителя «вищого гатунку» зможе підготувати викладач, який володіє не тільки конкретною спеціальністю, а й *екстрафункціональними компетентностями* (абстрактним теоретичним мисленням, здатністю до планування складних підприємницьких і технологічних процесів, комунікативними, творчими і прогностичними здібностями) [3, 138].

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С.В. Теория и методика эколого-педагогической подготовки учителя в системе последипломного образования / С.В.Алексеев. — С.Пб., 2001. — 205 с.

2. Гончаренко С.У. Методика як наука / С.У.Гончаренко. — Хмельницький: ХГПК, 2000. — 30 с.

3. Корнеева Л.И. Учебный процесс в системе повышения квалификации кадров в Германии как процесс приобретения компетенций: зарубежный опыт / Л.И.Корнеева // Вестник ОГУ. — Гуманитарные науки. — 2005. — № 4. — С.137–140.

4. Масол Л. Діагностика і оцінювання художньо-освітніх результатів учнів старшої школи / Л.Масол // Мистецтво та освіта. — 2006. — № 3. — С. 8–10.

5. Овчарук О.В. Развитие компетентного подхода: стратегические ориентиры международной спільноти / О.В.Овчарук // Компетентный подход у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О.В.Овчарук. — К.: К.І.С., 2004. — С. 6–15.

6. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: монографія / В.Ф.Орлов; за заг. ред. І.А.Зязюна. — К.: Наук. думка, 2003. — 276 с.

7. Педагогічна майстерність: підручник / І.А.Зязюна, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; за ред. І.А.Зязюна. — К.: Вища шк., 1997. — 349 с.

8. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В.В.Олійника, Л.І.Даниленко. — К.: Міленіум, 2005. — 230 с.

9. Сиротенко А. Естетика педагогічної праці: поради молодому педагогові / А.Сиротенко, Л.Гладишевська // Мистецтво та освіта. — 2006. — № 4. — С. 12–16.

10. Щербо И. Компетентность педагогов — страховка от профессионального застоя / И.Щербо // Директор школы. — 2003. — № 2. — С. 11–17.

В статье «Развитие профессиональной компетентности учителей художественно-эстетических дисциплин» раскрыто понятие «профессиональная компетентность», определено содержание, классификация и уровни профессиональной компетентности учителей художественно-эстетических дисциплин.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, уровни профессиональной компетентности, содержание профессиональной компетентности, общие и функциональные компетентности.

In the article «The Development of the Proficiency Competence of the teachers of the artistic-aesthetic branch much attention is paid to such terms as «teachers proficiency», the idea classification and the levels of the teachers teaching the subjects of the artistic-aesthetic branch.

Key words: teachers proficiency, the levels of the teachers proficiency, the content of the teachers proficiency, general and functional competence.